Orkuveitan

Ársskýrsla 2023

Viðaukar

Verndarsvæði. Tegundir fugla og plantna á válistum

Carbfix LJÓSLEIÐARINN ORKA NÁTTÚRUNNAR VEITUR

Efnisyfirlit

Staðsetning og heiti lands í eigu, leigu eða umsjá OR samstæðu og er innan verndarsvæða 1

Tegundir fugla og plantna á válista Náttúrufræðistofnunar Íslands (NÍ) og válista IUCN á landi í eigu, leigu eða umsjá OR samstæðu 5

Fuglar 5

Plöntur 6

Ljósmynd á forsíðu: Íris Eva Einarsdóttir

Staðsetning og heiti lands í eigu, leigu eða umsjá OR samstæðu og er innan verndarsvæða

OR samstæðan hefur umsjón með tæplega 19.000 ha lands og eru tæpir 16.000 ha innan verndarsvæða. Um er að ræða vatnsverndarsvæði, hverfisverndarsvæði, friðlýst svæði, verndarsvæði Þingvallavatns, svæði á náttúruverndaráætlun og svæði á náttúruminjaskrá. Verndarsvæði er unnt að nálgast í kortasjá: https://lukor.or.is/lukor/

	ÖRNEFNI/STAÐUR	VATNSVERND	FRIÐLÝSTAR FORNMINJAR	NÁTTÚRUMINJASKRÁ	HVERFISVERND Á SKIPULAGI
Höfuðborgarsvæðið	Bláfjöll - Heiðmörk o.fl.	Grannsvæði, fjarsvæði, öryggissvæði vegna grunnvatns og öryggissvæði vegna yfirborðsvatns.			Suðurá: Gróskumikið votlendi á flæðilandi, mikið fuglalíf. Hólmshraun: Mosagrónir og heillegir hraunflákar.
	Heiðmörk	Brunnsvæði Gvenndarbrunnar, Myllulækjar og Vatnsendakrikar.	Þingnes: Mannvirkjaleifar á fornum þingstað. Rauðhólar: Friðlýst sem fólkvangur 1974. Stærð 45 ha.	Myllulækjartjörn í Heiðmörk	Bugða og Rauðhólar: Gróskumikið votlendi á flæðilandi, mikið fuglalíf. Rauðhólar eru friðlýstur fólkvangur. Þeir eru leifar gervigíga í hrauni sem rann um svæðið fyrir 4500 árum. Á flæðilandinu meðfram Bugðu er gróskumikið votlendi, gróður þar er fjölbreyttur og fuglalíf mikið um varptímann.
	Elliðavatn				Elliðavatn: Nánasta umhverfi, gróðurfar og fuglalíf.
Vesturland	Berjadalur, Slöguveita og Ósveita, Grábrók, Seleyri, Grund, Fossamelar, Steindórsstaðir, Svelgsárhraun	Brunnsvæði o.fl.			
Suðurland	Úthlíð	Brunnsvæði Bjarnarfell			
Hengill	Nesjavellir	Lög um verndun Þingvallavatns og vatnasvið þess nr. 85/2005		Hengilsvæðið vegna stórbrotins landslags og fjölbreytni í jarðfræðilegri gerð, m.a jarðhita.	

	ÖRNEFNI/STAÐUR	VATNSVERND	FRIÐLÝSTAR FORNMINJAR	NÁTTÚRUMINJASKRÁ	HVERFISVERND Á SKIPULAGI
Nesjavellir	Dyrdalur Sporhelludalur Skeggjadalur	Vatnsból Grámel í Nesjahrauni, vatnsból Nesjavallavirkjunnar. Tvö vatnsból ásamt verndarsvæðum eru afmörkuð í Nesjalaugagili.			Dalverpi milli móbergshryggja. Sérstæðasti hluti Dyrafjalla. Hinn forni Dyravegur lá um dalina og í gegnum Dyrnar í Dyradal. Sporhelludal eru greinilegar götur meitlaðar í móbergið eftir umferð hesta og manna liðinna alda eins og nefna dalsins gefur til kynna. Dyrnar og Sporhellan eru í flokki söguminja.
	Fálkaklettar-Selklettar (gígaröð)	Grannsvæði			Samfelld og margbreytileg gjallgígaröð, sú heillegasta og merkasta á norðurhluta Hengilssvæðissins. Söguminjar tengdar elsta bæjarstæði Nesjavalla og selrústir undir Selklettum.
	Botnadalur, Illagil, Krummar				Sterkt landslagsrými í Botnadal og vel varðveittar minjar um búsetu. Samfellt kjarrlendi í Illagili og austan Krumma.
	Skógarhóll, Eldborg og Grámelur	Grannsvæði			Merkar gosminjar í Nesjahrauni, mosaklæddu og kjarrvöxnu hrauni með fagurlega löguðum eldgígum. Eldborg er fagurlega lagaður gervigígur.
	Rauðstrýta og umhverfi	Grannsvæði			Kjarrvaxið og sprungið hraun með gíg og misgengi.
	Gíghólar austan Hveralækjar				Athyglisverðar gígamyndanir sem hafa varðveist á vinnslusvæði Nesjavallavirkjunar.
	Nesjalaugargil Köldulaugargil	Nesjalaugagil: Brunnsvæði og grannsvæði			Litríkt jarðhitasvæði með útfellingum og mörgum gerðum hvera og lauga. Mikilfengleg árgljúfur með fossum.
	Hagavíkurlaugar				Vegna vaxandi vinsælda sem almennt útivistarsvæði verði settar almennar umgengisreglur á svæðinu. Bygging skála bönnuð, vegagerð og umferð vélknúinna farartækja takmörkuð, lausaganga hrossa bönnuð svo og meðferð skotvopna.
Kolviðarhóll	Engidalur Hellisskarð	Vatnsból Hellisheiðavirkjunnar í Engidalskvísl vestan Húsmúla aðrennslisvæði vatnsbóla Ölfusi og Hveragerði			Misgengi í B/C hrauninu neðan við Hellisskarð. Það sneiðir brekkuna neðan við Búastein og á sama hátt Reykjafellsmegin.
	Stóra-Reykjafell				Allt Stóra-Reykjafell en í fjallinu eru m.a. tveir stórir sprengigígar; Dauðadalur norðan í Reykjafelli og Hveradalir sunnan í fjallinu. Báðir gígarnir eru nánast óspilltir. Dauðadalur má heita ósnertur.

	ÖRNEFNI/STAÐUR	VATNSVERND	FRIÐLÝSTAR FORNMINJAR	NÁTTÚRUMINJASKRÁ	HVERFISVERND Á SKIPULAGI
	Kolviðarhóll				Fornleifar við Kolviðarhól sem njóta hverfisverndar - heimild um bústað, útihús, legstað, leið, túngarð,sæluhús, grettistak, mógrafir, túngarð, réttir,örnefni, áningarstaði, náttstað, útihús, vörslugarð, áletrun, fjarskýli, tóft, vörður, sögustað, þjóðsögur og útilegumannabústaði.
Hjallatorfan (Hellisheiði og Ölfus)	Eldborg undir Meitlum o.fl.	Fjarsvæði	Gamlar þjóðleiðir	Eldborg undir Meitlum. Stór gjallgígur.	Varðveita Hengilsvæðið sem náttúruverndar-og útivistarsvæði.
	Hellukofi, Varmá og Ölfusforir		Hellukofi hlaðinn á árunum 1830-1840 friðlýstur fornleifi	Varmá og Ölfusforir. Ölfusforir eru víðáttumiklar, blautar engjar með miklu og fjölskrúðugu fuglalífi. Varmá hefur mikið vísindalegt gildi.	Suðurgígarnir í B/C hrauninu sem er um 5800 ára gamalt. Um er að ræða lága gjall- og klepragíga sem eru óskemmdir.
	Vörður við Hellukofann, Þurá, D-hraun	Þurá: Grannsvæði	Vörður við götuna frá Hellukofanum og í austur	Fjörumörk vestan Þurárhnúks. Fjörukambar ofan við bæinn Þurá ofan við þjóðveg. Gleggstu minjar um sjávarstöðubreytingar í ísaldarlok á þessum slóðum.	Norðurgígarnir í D hrauninu sem er um 2000 ára gamalt. Um er að ræða lága gjall- og klepragíga sem eru óskemmdir.
	Þorlákshafnarsel Eldborgir við Lambafell Eystri-Þurá	Eldborgir við Lambafell: Fjarsvæði	Rústir Þorlákshafnarsels undir votbergi á Hellisheiði. Skjal undirritað af ÞM 20.01.1976. Þinglýst 16.06.1977	Eldborgir við Lambafell. Formfagrar eldstöðvar frá sögulegum tíma. Eldvörpin, hrauntraðirnar frá þeim ásamt hrauninu umhverfis.	Fornleifar við Eystri-Þurá. Heimild um bústað, útihús og mógrafir (528;1-9)
	Meitlar Eldborgarhraun Skálafell	Fjarsvæði og grannsvæði			Útivistarsvæði milli Suðurlandsvegar, Þrengslavegar og Hjallatorfu.
	Breiðabólsstaður				Fornleifasvæði sem njóta hverfisverndar - Breiðabólsstaður 544:1-44. Heimild um bústað, kirkju, útihús, túngarð, hjall, tættur, kvíar, rétt, fjárhús, leið, vað, áveitu, draug, áningastað, vörður, fjárskýli, sel, vörslugarð, mógrafir, mókofa, myllu, stekk og stekktún.

	ÖRNEFNI/STAÐUR	VATNSVERND	FRIÐLÝSTAR FORNMINJAR	NÁTTÚRUMINJASKRÁ	HVERFISVERND Á SKIPULAGI
Ölfusvatn	Kýrgil Ölkelduháls Tjarnahnjúkur Ölfusvatnsbærinn	Lög um verndun Þingvallavatns og vatnasvið þess nr. 85/2005	Minjar í grennd við gamla Ölfusvatnsbæinn.		Fjölbreytt hverasvæði, votlendi og árgljúfur. Ef til orkuvinnslu kemur á svæðinu þarf að vanda sérstaklega til allrar mannvirkjagerðar. Gamla bæjarstæði Ölfusvatns ásamt nánasta umhverfi. Fjölbreytt minjasvæði.
	Laki, Álftatjörn og Efri-Kattartjörn	Vatnsból á áreyrum Ölfusvatnsár á móts við starfsmannabúðirnar- vatn ódrykkjarhæft	Forn girðing, er nefnist Grímkelsgerði og stór þúfa í því nefnd leiði Grímkels, friðlýst árið 1898		Stórskorið og fjölbreytt landslag og jarðmyndanir; árgljúfur, gjallgígur, sprengigígar og hverir. Tjarnasvæði og votlendi.
	Ölfusvatnsárglúfur vestan Stapafells, ásamt bökkum.	Vatnból neðan árinnar í votlendi við tjaldsvæði - vatn ódrykkjarhæft	Jarðfastur grágrýtissteinn, með áletruninni VES+1736. Talið vera fangamark einhvers og ártal. Friðlýstur árið 1927		Stórskorið og fjölbreytt árgljúfur með sérstæðum rofmyndunum. Selrústir í Seltungum.
	Ölfusvatnsá, Villingavatnsá o.fl.				Ölfusvatnsá og Villingavatnsá ásamt aðliggjandi votlendi og strönd Þingvallavatns. Bugðóttir árfarvegir, ósasvæði og votlendi vaxið víðikjarri.
	Lambhagi				Tangi sem skagar út í Þingvallavatn og tengist landi með lágu eiði. Mikið útivistargildi og einstakt útsýni yfir Þingvallavatn. Forn hleðslugarður liggur þvert yfir eiðið.
					Hengilssvæðið. Vegna vaxandi vinsælda sem almennt útivistarsvæði verði settar almennar umgengisreglur á svæðinu. Bygging skála bönnuð, vegagerð og umferð vélknúinna farartækja takmörkuð, lausaganga hrossa bönnuð svo og meðferð skotvopna.
Bakki				Varmá og Ölfusforir - Ölfusforir eru víðáttumiklar, blautar engjar með miklu og fjölskrúðugu fuglalífi. Varmá hefur mikið vísindalegt gildi.	

Tegundir fugla og plantna á válista Náttúrufræðistofnunar Íslands (NÍ) og válista IUCN á landi í eigu, leigu eða umsjá OR samstæðu

Fuglar

Hættuflokkur á válista NÍ	Tegund	Svæði, sást síðast	Forsenda á válista NÍ	Staða á Evrópuválista	Staða á heimsválista
Útdauðir sem varpfuglar á Íslandi (EW)	Haftyrðill (Alle alle)	Heiðmörk, Helluvatn, 2005	Hætti varpi á Íslandi um 1995	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Keldusvín (Rallus aquaticus)	Heiðmörk, 2023	Hætti varpi á Íslandi um 1970	LC (Least concern)	LC (Least concern)
Tegundir í bráðri hættu (CR)	Skúmur Catharacta skua)	Heiðmörk, 2008	Hefur fækkað mikið (A4abc)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
Tegundir í hættu (EN)	Blesgæs (Anser albifons)	Heiðmörk, Hrauntúnstjörn, 2017	Hefur fækkað mikið (A4a)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Duggönd (Aythya marila)	Heiðmörk, 2023	Hefur fækkað mikið (A2ab)	VU (Vulnerable)	LC (Least concern)
	Fýll (Fulmarus glacialis)	Heiðmörk, 2020	Hefur fækkað mikið (A4abc)	EN (Endangered)	LC (Least concern)
	Haförn (Haliaeetus albicilla)	Heiðmörk, 2023	Lítill stofn, <250 fuglar (D)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Hvítmáfur (Larus hyperboreus)	Heiðmörk, 2017	Hefur fækkað mikið (A2abc)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Kjói (Stercorarius parasiticus)	Heiðmörk, 2023	Hefur fækkað mikið (A4abc)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Sendlingur (Calidris maritima)	Heiðmörk, 2005	Hefur fækkað mikið (A2b)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Svartbakur (Larus marinus)	Heiðmörk, 2022; Lítið sem ekkert frá 2000	Hefur fækkað mikið (A2abc)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
Tegundir í nokkurri hættu (VU)	Fálki (Falco rusticolus)	Heiðmörk, 2022	Lítill stofn, <1000 fuglar (D)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Gulönd (Mergus merganser)	Heiðmörk, 2023	Lítill stofn, <1000 fuglar (D1)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Himbrimi (Gavia immer)	Heiðmörk, Myllulækjartjörn, Hrauntúnstjörn, Elliðavatn, 2023	Lítill stofn, <1000 fuglar (D1)	VU (Vulnerable)	LC (Least concern)
	Hrafn (Corvus corax)	Heiðmörk, 2023	Hefur fækkað, >10% fækkun á 10 árum (A2abc, C1))	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Húsönd (Bucephala islandica)	Heiðmörk, Helluvatn, 2013	Lítill stofn, búsvæði minnkað (D2)	NT (Near threatened)	LC (Least concern)
	Kría (Sterna paradisaea)	Heiðmörk, Hrauntúnstjörn, 2023	Hefur fækkað mikið (A2abc)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Skeiðönd (Anas clypeata)	Heiðmörk, 2015	Lítill stofn, <250 fuglar (D)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Skógarsnípa (Scolopax rusticola)	Heiðmörk, 2023	Lítill stofn, <1000 fuglar (D1)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Snjótittlingur (Plectrophenax nivalis)	Heiðmörk, 2021	Hefur fækkað mikið (A2abc)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Tjaldur (Haematopus ostralegus)	Heiðmörk, 2023	Hefur fækkað mikið (A4b)	VU (Vulnerable)	NT (Near threatened)
	Æðarfugl (Somateria mollissima)	Heiðmörk, 2020	Hefur fækkað mikið (A2b)	VU (Vulnerable)	NT (Near threatened)
Tegundir í yfirvofandi hættu (NT)	Brandugla (Asio flammeus)	Heiðmörk, 2023	Lítill stofn, <1000 fuglar (D1)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Gargönd (Anas strepera)	Heiðmörk, Elliðavatn, 2013, Ölfusforir 2011	Lítill stofn, <1000 fuglar (D1)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Grafönd (Anas acuta)	Heiðmörk, Helluvatn, 2005	Lítill stofn, <1000 fuglar (D1)	LC (Least concern)	LC (Least concern)
	Hávella (Clangula hyemalis)	Heiðmörk, 2012	Ekki tiltekið	VU (Vulnerable)	VU (Vulnerable)
	Rjúpa (Lagops mutus)	Heiðmörk, 2023	Ekki tiltekið	NT (Near threatened)	LC (Least concern)
	Stelkur (Tringa totanus)	Heiðmörk, Jaðar, Myllulækjarsvæði 2023	Ekki tiltekið	LC (Least concern)	LC (Least concern)
Tegundir á heimsválista sem eru flækingar á Íslandi (NA)	Skutulönd (Aythya ferina)	Heiðmörk, 2015	Ekki tiltekið	VU (Vulnerable)	VU (Vulnerable)

Skýrslur Hafsteins Björgvinssonar: Fuglar og önnur dýr á verndarsvæðum vatnsbóla Reykjavíkur, aðgengilegar á www.veitur.is
Hættuflokkar Alþjóðanáttúruverndarsambandsins IUCN, 2019: http://cmsdocs.s3.amazonaws.com/RedListGuidelines.pdf
Válisti fugla: https://www.ni.is/midlun/utgafa/valistar/fuglar/valisti-fugla
Breytingar frá síðasta válista: https://www.ni.is/node/27342
**Skýringar á forsendum: http://cmsdocs.s3.amazonaws.com/keydocuments/summary_sheet_en_web.pdf*

Plöntur

Hættuflokkur á válista NÍ	Tegund	Svæði, aldur á gögnum	Staða á heimsválista
Tegundir í nokkurri hættu (VU)	Laugadepla (Veronica anagallis-aquatica)	Hengilsvæðinu, 2005; Ölkelduháls, 2006; Hellisheiði, 2006	LC (Least concern)
	Naðurtunga (Ophioglossum azoricum)	Miðdalur, 2005 og nágrenni við Ölkelduháls, 2001, 2005, 2006; Hellisheiði, 2006	NE (Not evaluated)
Tegundir í yfirvofandi hættu (NT)	Grámygla (Filaginella uliginosa)	Nágrenni Ölkelduháls, 2005, 2006 Fremstadal, 2005, Hellisheiði 2006	NE (Not evaluated)
	Eggjatvíblaðka (Listera ovata)	Heiðmörk, 2006	NE (Not evaluated)

Válistaflokkun Alþjóðanáttúruverndarsamtakanna: https://www.ni.is/node/3648